

*Dr Ištvan Feješ, redovni profesor
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA – KRIVIČNA ODGOVORNOST –

Sažetak: *Kazneni sudski red Marije Terezije je imao razgranat sistem kazni sa brojnim surovim kaznama. Bilo je neophodno da postoje i zakonom uređena pravila i uslovi njihovog izricanja čak i u apsolutističkoj monarhiji Marije Terezije. U Zakoniku nalazimo brojne odredbe koje regulišu tu materiju. U ovom radu biće reči o jednom važnom segmentu pravila za primenu kazne: o regulaciji krivične odgovornosti.*

Ključne reči: *Theresiana, krivična odgovornost*

I. UVOD

CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA¹ ili Kazneni sudski red Marije Terezije² je donet 1768³g.u vreme kada u naprednim zemljama Evrope nezadrživo nadiru novi društveni odnosi, sa njima šire ideje prosvetiteljstva i urušava staro, prevaziđeno feudalne društveno uređenje.

¹ Pun naziv je CONSTITUTIO CRIMINALIS THERESIANA oder der Römisch Kaiserl.zu Hungarn und Böheim u.u. Königl.Apost.Majestaet Mariae Theresiae Erzherzogin zu Oesterreich ,u.u. peinliche Gerichtsordnung,Prikazan je na osnovu izdanja štamparije Johann Thomas Edlen von Trattern,Wien,1769.

² U daljem tekstu ćemo koristiti skraćenicu CCT, rimski broj označava glavu a arapski broj paragraf.Svaka glava ima samostalnu numeraciju paragrafa, tj, prvi paragraf u svakoj glavi je par.1. sledeći par.2. itd.

³ O okolnostima donošenja,teritoriji važenja,, obimu , sistematici i sistemu kazni itd. videti naš rad Constitutio Criminalis Theresiana-sistem kazni, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. XLIII, 2/2009, str. 237-258

Uticao prosvetiteljskih ideja, filozofskih i političkih koncepcija vidljiv je i u krivičnom zakonodavstvu tog doba u većoj ili manjoj meri⁴ i doneli su napredak prema dotadašnjem stanju. U njima se donekle već odražava duh novog vremena i u izvesnoj meri prihvataju reformska načela prosvetitelja. No, ipak su to još bili zakoni prosvetiteljskog apsolutizma iako su njima postavljeni temelji savremenog krivičnog prava. Novo je bilo u suštini manja strogost, manja surovost, manji uticaj religije, ograničenije smrtne kazne te jačanje principa legaliteta⁵. Ove novine međutim, nisu zahvatile i CCT. Ona je već u vreme svog donošenja odražavala duh prošlih vremena. Osnovna ideja je odmazda i zastrašivanje a u funkciji toga je bogat repertoar surovih kazni. Međutim, čak je i u apsolutističkoj monarhiji bilo neophodno da postoje zakonom uređena pravila i uslovi njihovog izricanja. Tvorcima Thesianske su sagledali tu potrebu i u Zakoniku nalazimo brojne odredbe koje regulišu tu materiju. Sadrži u rudimentarnom obliku i brojne institute krivične odgovornosti koje nalazimo i u savremenom krivičnom pravu, ali, one su dogmatski nerazrađene i nesistematizovane, neprecizne i kazuističke.

Pitanjem krivične odgovornosti CCT se na specifičan način bavi u glavi III „**O načinu na koji je učinjeno zlo delo od koga ili prema kome**“ i u glavi XI „**O okolnostima ,koje samo delo umanjuju a time i kaznu ublažavaju**“. U principu, deklarirana je stroga vezanost sudije za zakonom predviđene kazne. One se moraju odmeravati po pravilu bez ublažavanja ili pooštravanja, kako zakon propisuje, uz „tešku odgovornost sudije“. Međutim, sudija je u stvari imao veoma široka ovlašćenja koja mu je sa jedne strane dao izričito sam Zakonik, a sa druge strane, često neprecizne, nedosledne, dogmatički neizrađene odredbe pružale su sudiji mogućnost za njihovo široko i samovoljno tumačenje.

Odredbe o krivičnoj odgovornosti u gore pomenutim glavama CCT su opšta pravila. Uz pojedina krivična dela bila su propisana i posebna pravila krivične odgovornosti koja su činila celinu sa opštim pravilima.

Radi sticanja što vernije slike o ovom važnom delu CCT, sledićemo njen tok izlaganja, uprkos krupnih nedostataka u pogledu sistematike.

⁴ Kao primer krivičnih zakonika u kojima su ideje prosvetitelja našle odraz obično se ističu Kazneni zakonik Leopolda II za Toskanu iz 1786. g., Krivični zakonik Josipa II za Austriju, i krivičnopravne odredbe pruskog Opšteg zakona iz 1794. g.

⁵ Ideje prosvetitelja su sistematski i radikalno bile sprovedene tek u zakonodavstvu francuske buržoaske revolucije

II. GLAVA III „O NAČINU NA KOJI JE UČINJENO ZLODELO, OD KOGA ILI PREMA KOME“

U na početku ove glave se daje, sa današnjeg aspekta, rudimentaran pojam krivičnog dela⁶:

„Zlodelo⁷ je slobodnom voljom preduzeta zabranjena radnja ili slobodnom voljom propuštena obavezna radnja.“⁸

Čini se da je ovim propisom usvojeno važno načelo „Nullum crimen sine lege“, ali, nije tako, naime analogija je bila izričito dozvoljena. Jer su **„u zakoniku navedeni samo najčešći oblici“⁹** krivičnih dela. Zbog toga je značaj određivanja opšteg pojma krivičnog dela znatno umanjena u odnosu na savremene krivične zakonike

Pored definisanja pojma krivičnog dela, propisuje se odmah i dva oblika vinosti ili krivice različitog stepena: umišljaj i nehat:

„I jedno i drugo je zlim umišljajem ili prostim nehatom naneto nepravo, povreda ili šteta drugom licu.“

Pojmovi umišljaja i nehata se objašnjavaju u sledećem paragrafu:

„Umišljaj ili zla volja je upravljena upravo i neposredno ili samo posredno i sa posledicama na jedno nedelo koje se desilo. Prvo, ako je samo nedelo izvršeno, a drugo, kada doduše nedelo samo nije preduzeto, ali je u zloj nameri, da se drugom nanese šteta nešto urađeno iz čega takvo delo po pravilu proizilazi, ili lako može proizaći.“ Ovo odredba se nastoji pojasniti i primerom koji ni sam nije jasan: **“Na primer ako neko puca u drugog u nameri da ga samo povredi, međutim ovim pucnjem ga ubije. Oba slučaja se, ako proisteknu neposredno ili posredno iz zle volje, pa se mogu pripisati učiniocu, kažnjavaju istom kaznom¹⁰.”**

CCT dakle razlikuje direktni umišljaj, kada je volja usmerena na postizanje zabranjene posledice i indirektni umišljaj¹¹, kada volja nije neposredno usmerena na preduzimanje radnje dela radi postizanje nastupele

⁶ Moderno učenje o pojmu krivičnog dela se postepeno razvilo. Savremena koncepcija nastaje na početku XX veka i najbolje je izražena u delima F.v. Liszta i E. Belinga.

⁷ U CCT za označavanje krivičnog dela potpuno nedosledno koriste se tri izraza: nedelo, zlodelo i zločin

⁸ CCT III/1

⁹ CCT Glava CIV, slično i glava V/13

¹⁰ CCT III/2

¹¹ *Dolus indirectus* je oblik „versari učenja“ kanonskog prava. Njome su bile kvalifikovane sve posledice koje su proizašle iz umišljajnog ostvarenja nekog krivičnog dela pa i kada te posledice učinilac uopšte nije predvideo. Videti Bačić, Franjo, Krivično pravo, opći dio, Zagreb, 1980, str. 258.

posledice već na neku drugu radnju iz koje proističe ili lako može proizaći zabranjena posledica kojom se nanosi šteta oštećenom.

Pored umišljaja CCT poznaje i nehat i propisuje način kažnjavanja za nehatna dela:

„Ali u kažnjivim slučajevima zla volja se mora razlikovati od prostog nehata, u kome: ako je neko zlo delo izvršeno bez umišljaja i zle volje prostim nehatom, učinilac se ne može kazniti redovnom kaznom propisanom za to delo, već u zavisnosti od stepena težine nehata kažnjava se samovlasnom kaznom .¹²“

Prema tome nehatno izvršena krivična dela se ne mogu kažnjavati redovnim kaznama već samo samovlasnom kaznom.

Nema krivičnog dela bez umišljaja ili nehata:

„Gde nema zlog umišljaja ili nehata, tu nema ni zločina ni kazne već je u pitanja prost slučaj koji se ne može smatrati zločinom.¹³“

Ova ideja o subjektivnoj individualnoj odgovornosti učinioaca nije konsekventno sprovedena zbog oštine represije i srednjevekovnih tradicija. Kazna je mogla biti izrečena i izvršena i na lešu i na životinjama.

Prema Zakoniku, da bi učionilac bio odgovoran neophodno je da **„ima razum i slobodnu volju“**:

„Zločin sa krivicom može izvršiti svako bez obzira na razlike u statusu i polu, ko ima razum i slobodnu volju, nasuprot tome, onaj kome nedostaje jedno ili drugo nije podoban za izvršenje zločina. Saglasno tome, ono što učine nerazumne životinje, budalasti ljudi i drugi ljudi kojima je razum oduzet ili su delovali pod neodoljivom silom ne može biti zločin. U kojoj meri utiče starost, spavanje, neznanje, zabluda i slične okolnosti na kažnjavanje, posebno je regulisano u par.11.¹⁴“

Dakle, za krivičnu odgovornost je neophodno da učinilac ima određene intelektualne sposobnosti: da je u vreme izvršenja dela bio u mogućnosti da nesmetano rasuđuje, da bude svestan svog dela i njegove posledice i da ima sposobnost upravljanja svojim postupcima. Danas bi se reklo da je učinilac bio uračunljiv. Ako učinilac nema intelektualne sposobnosti („razum“) i sposobnost upravljanja svojim postupcima („slobodnu volju“) nije krivično odgovoran. CCT se ne upušta u detaljnu dogmatsku razradu razradu instituta uračunljivosti odnosno neura-

¹² CCT III/3

¹³ CCT III/4

¹⁴ CCT III/5

čunljivosti ali sadrži još određen broj odredaba koje se bave ovim pitanjem (videti dalje).

U ovoj alineji se izričito propisuje da „nerazumne životinje „ne mogu učiniti krivično delo, ali je bilo i izuzetaka¹⁵.

Ove odredbe sadrže i regulisanje dejstva neodoljive sile. Učinilac koji pod uticajem takve sile nije krivično odgovoran.

Posle odredba o vinosti i računljivosti CCT se posebno bavi pitanjem saučesništva:

„Nedelo se može izvršiti kako neposredim izvršenjem radnje tako i saizvršenjem i pomaganjem. Prvo se dešava, kad neko sam ili uz pomoć drugog izvrši delo. Drugo nastaje kada neko prilikom izvršenja doduše ne diže sam ruku, već na drugi način, kao što su nalog, naredba, savet, pohvala, odobravanje, podučavanje, podržavanje i pomaganje, saglasno, znajući i dopuštajući i na opasan način nedelo pokrene ili podržava i na taj način u njemu sudeluje.¹⁶“

„Ono što je propisano za činjenje podrazumeva se i za nečinjenje. Neko može biti kriv i kažnjen ne samo za propuštanje svoje dužne radnje, već ako je njegovom radnjom ili saradnjom došlo do propuštanja radnje koju je bio dužan drugi preduzeti¹⁷.“

Iz ovih odredbi se može zaključiti da je CCT poznao pored neposrednog izvršioca i pomaganje. Iz daljih odredbaba sledi da je i podstrekavanje smatrano oblikom pomaganja. U posebnom delu su propisana dodatna pravila, uz svako krivično delo, kako treba kažnjavati pomagače i pružaoce pomoći¹⁸.

Institut saučesništva takođe nije detaljnije razrađen. Data su samo neka od pravila za utvrđivanje saučesništva i kažnjavanje saučesnika.

„Imajući u vidu one koji su učestvovali saradnjom i pomaganjem u jednom nedelu, propisuju se sledeća pravila:

Najpre treba uzeti u obzir da li je pomoći i saradnje bilo pre, za vreme ili posle izvršenja nedela? Prvi slučaj, ako se jedno svesno i opasno podržavanje desilo pre preduzete radnje, kakav je to bio podsticaj i uzrok za izvršeno nedelo, da li se ovakavo podržavanje može smatrati stvarnim sudelovanjem i pomaganjem u izvršenom nedelu.

Drugi slučaj: ako je podržavanje i pomaganje pruženo svesno i opasno za vreme izvršenja nedela i doprineo sigurnijem izvršenju,

¹⁵ videti naš rad iz nap. 3.

¹⁶ CCT III/6

¹⁷ CCT III /7

¹⁸ CCT III/8

baš odnos (sa delom -I. F.), kao u prvom slučaju i (ovog -I. F.) pomagača čine učestvujućim u istom zlodelu, isto kao izvršioca.

Nasuprot tome, ako neko tek nakon izvršenog dela svesno i na opasan način učinocu bude od pomoći i u delu tek naknadno uzme učešće, takav se doduše ne može smatrati saučesnikom u već izvršenom delu ali on je kriv za samostalno zlodelo. Ako bi bio slučaj da je između pomagača i izvršioca bila postignuta saglasnost o davanju skrovišta, pomaganju u bekstvu, skrivanju oduzetih dobara ili u njihovom rasturanju ili nešto slično bude dogovoreno, takav pomagač i podržalac i saradnik smatraće se kao u prvom i drugom slučaju pravi saradnikom.¹⁹

Kao što se vidi, razlikuju se tri situacije sa vremenskog aspekta: Da li je pomaganje pruženo pre, za vreme i nakon izvršenog dela.

Odnos sa delom je važan: ako je pomaganje pruženo pre dela, u kojoj meri je bio podsticaj i uzrok izvršenom delu. Podstrekavanje nije samostalan oblik saučesništva, smatra se oblikom pomaganja.

Ako je pomaganje pruženo u vreme izvršenja, da li je doprineo sigurnijem izvršenju. Ako je takav odnos sa delom postojao, pomagač se smatrao učesnikom u delu.

Pomaganje posle izvršenog krivičnog dela je propisano kao samostalno krivično delo. Ali, ako je bilo sporazuma između učinioca i naknadnog pomagača o pružanju pomoći nakon izvršenog dela davanjem skrovišta, pomoći u bekstvu, sakrivanjem i rasturanjem predmeta i slično, to se ipak smatra pomaganjem slično kao u današnjem pravu.

Isto je propisano i za lica koja znaju a ne spreče planirano ili ne prijave izvršeno krivično delo tj. i oni su učinioci samostalnog krivičnog dela:

„Isto tako, izvan slučajeva saradnje i pomaganja, onom koji je znao za jedno pripremano ili samo zamišljeno nedelo ili već izvršeno nedelo istaknutom u Posebnom delu ovog Kaznenog sudskog reda, samo saznanje služiće za ustanovljavanje krivice i kažnjavanje ako je sam mogao, da je postupao u dobroj nameri, zamišljeno nedelo sprečiti, a ipak je svesno i prećutno dopustio da se izvrši; ili je zanemario obavezno upozorenje ili sredstvo sprečavanja u pogledu nameravanog nedela, ili je propustio dužnu prijavu izvršenog nedela i njegovog učinioca²⁰“

CCT je nametnuo opštu obavezu sprečavanja i prijavljivanja krivičnih dela. Nevršenje ove obaveze je zapravo poseban slučaj krivičnog dela nečinjenjem. Nije bilo izuzetka. Obaveza je važila i u pogledu najbližih

¹⁹ CCT III/9-12

²⁰ CCT III/13

srodnika i članova porodice. Propisani su posebni uslovi za odgovornost za propuštanje ove obaveze:

„Uopšteno rečeno, ako odredbama ovog Kaznenog sudskog reda nije nešto drugo izričito propisano, važe sledeća opšta pravila: ako je neko svestan predstojećeg opštedruštvenog zla i ako je u njegovoj moći, obavezan je da ga spreči ili u svakom slučaju da ga blagovremeno prijavi radi preduzimanja sudskih mera, ništa manje (je obavezan –I. F.) da prijavi sveže izvršeno nedelo zajedno sa izvršiocem i sa okolnostima dela nadležnom sudu, tako, da time bitno utiče na efikasno otkrivanje dela i učinioca. Ko ne poštuje ovu obavezu može biti kažnjen od suda prema okolnostima izazvane opasnosti, krivice i oklevanja.²¹ „

Sama misao, razmišljanje o krivičnom delu, dok se ne materijalizuje na neki način, nije kažnjiva:

„Pošto se zločin može izvršiti činjenjem zabranjenog ili propuštanjem dužne radnje iz toga sledi da prosta misao i unutrašnja zla namera ne mogu biti podvedena pod nedelo, sledstveno tome i ne podležu kažnjavanju od strane krivičnog suda, izuzev, ako bi čovek zle volje nekom radnjom, nastojanjem i pokušajem dela prešao na stvarno izvršenje dela ,tako da bi postojanje toga (zle volje -I.F.) manifestovao preko spoljnih obeležja .²²“

Ovaj pragraf se završava čudnim pitanjem: „**Ali, kako se zamišljeno ali ne i izvršeno delo može kazniti? To je regulisano u glavi 13.**“ Ovo zagonetno pitanja se odnosi zapravo na pokušaj , a odredbe o pokušaju su u glavi 13.

Pri kraju ove glave je važno uputstvo sudiji, na koje okolnosti treba naročito paziti:

„Svako nedelo se ceni prema opasnosti i zle volje onog ko nešto učini ili propušta protivno zakonu; dakle u zlodelu (...) glavno je paziti na zlu nameru učinioca. Naročito ako je delo izvršeno na štetu ludih, dece, spavajućih i mrtvih i takođe i onih koji to zahtevaju na svoju štetu ili propast (...)²³“

Najvažnije su prema tome, **opasnost i zla namera, zloba učinioca** .Sudija je taj koji slobodno ceni postojanje i stepene ovih subjektivnih kategorija .Nije bilo ni pokušaja da se propišu neke objektivne smernice za to.

²¹ CCT III /14

²² CCT III/15

²³ CCT III/ 16

II. GLAVA XI „O OKOLNOSTIMA KOJE UMANJUJU SAMO DELO I TIME UBLAŽAVAJU KAZNU“

Iako se iz naslova ne vidi, u ovoj glavi se takođe raspravlja o krivičnoj odgovornosti, u prvom redu o okolnostima za isključenje krivične odgovornosti. Oni se tretiraju kao osnovi za isključenje kažnjivosti ili umanjene kazne.

„Sudija je po svojoj dužnosti i savesti vezan u sprovođenju krivičnog postupka, da vredno istražuje ne samo činjenice koje terete okrivljenog već ujedno i prevenstveno činjenice koje idu u korist nevinosti okrivljenog ili umanjenu dela i doprinosi smanjenju kazne i da takve činjenice po mogućnosti utvrdi sa pravnom izvesnošću i da ih uzme u obzir²⁴.“

Sudiji se tu nalaže da savesno utvrđuje činjenice, u prvom redu one koje idu u korist okrivljenog i da ih i uzme u obzir prilikom izricanja presude. CCT je propisao postupak istražnog tipa u kome su u ličnosti sudije objedinjene sve tri osnovne procesne funkcije: optužba, odbrana i presuđenje. Sudija je morao savesno, sa jednakom pažnjom da obavlja sve te funkcije, što je praktično nemoguće i što je zapravo i najveći nedostatak postupka inkvizitorskog tipa. CCT na izgled ispoljava „majčinsku brigu“ prema okrivljenom, nalažući sudiji da se prvenstveno koncentriše na utvrđivanje činjenica koje su u prilog okrivljenom, što je u ovom tipu postupka, u kome se sudija ima starati i o odbrani okrivljenog, naglašeno potrebno, jer okrivljeni lišen bilo kakvih prava, sam za to nije bio sposoban. U procesnom delu Zakonika stvarnost je bila drugačija. Bila je propisana dužnost okrivljenog da dokaže svoju nevinost. Za razliku od savremenog postupka, važila je pretpostavka krivice, koju je okrivljeni morao obarati. To je bilo najčešće praktično neizvodljivo, pošto okrivljeni nije raspolagao nikakvim pravima. On je bio samo objekt postupka – inkvizit. Zbog toga je unošenje pretpostavke nevinosti u moderni krivični postupak bilo od kapitalnog značaja. To je i razlog zašto se ona našla i u Opštoj deklaraciji o pravima čoveka i građanina iz 1789. g. i u kasnijim aktima o ljudskim pravima.

Sudija treba pre svega da utvrdi da li je nastupio neki defekt u intelektualnim funkcijama okrivljenog koje Zakonik naziva „razboritost i razum“.

„Okolnosti na osnovu kojih se kazna umanjuje ili potpuno izostaje u pojedinim slučajevima uopšteno gledano su sledeće. Ali pre

²⁴ CCT XI/1

svega treba zapaziti: da li se radi o slabosti i gubitku razboritosti i razuma.

Gde je u pitanju potpuni gubitak razuma, kao kod mahnitih i nerazumnih, učinilac se ne može kazniti. Ako bi učinilac imao određene promene (u duševnom stanju -I. F.) a sudija je u nedoumici u kom stanju je delo izvršeno, treba da uvaži blažu soluciju²⁵.“

Ako je učinilac neuračunljiv, ne može se kazniti. Zakonik propisuje da u slučaju periodičnih poboljšanja i pogoršanja psihičkog stanja (kao što je npr. cirkularna psihoza), a sudija ne može precizno utvrditi kakvo je stanje bilo okrivljenog u momentu izvršenja dela, treba da prihvati ono što je blaže za okrivljenog (ovo je u suštini pravilo *In dubio pro reo!*), a to je u ovom slučaju, da je došlo do potpunog gubitka „razuma“ (ovde se razboritost već ne pominje).

Uračunljivost može biti i smanjena.

„U slučaju naročito teške gluposti, budalaštine i ograničenosti (okrivljenog - I. F.), sa kojom nije povezan potpun gubitak razuma, naročito u slučajevima gluvosti i nemosti, kazna se odmerava prema svojstvima eventualno ipak prisutne zlobe²⁶. U svim slučajevima gde se javlja slabost razuma, i ako to ne bi bilo očigledno, stvarno stanje, naime da nerazumnost, glupost i ograničenost nije lažirana ili radi utvrđivanja stepena ovih, treba ga utvrditi preko zakletog lekara ili za taj slučaj zakletog lekara koji će češćim u različitim vremenima preduzetim posetama ili drugim metodima ispitivanja ova pitanja marljivo i što tačnije istražiti²⁷.“

U slučaju da nije došlo do neuračunljivosti (nije nastupio „**potpun gubitak razuma**“) usled naročito teške gluposti, budalaštine i ograničenosti (danas bi to bili slučajevi zaostalog duševnog razvoja), kazna se odmerava prema okrivljenikovoju ispoljenoju zloju volji -ako je ima.

Za utvrđivanje tog stanja, ako se javi sumnja u postojanje tog stanja ili sumnja da se takvo duševno stanje lažno prikazuje, propisano je obavezno angažovanje zakletog lekara-veštaka. On treba na adekvatan način da utvrdi pravo stanje okrivljenog. Dato je i uputstvo kriminalističkog karaktera: posete radi utvrđivanja stanja okrivljenog treba da budu „**češće i u različitim vremenima**“. Očigledno se računalo na momenat iznenađenja i zaticanja nesprennog okrivljenog koji fingira duševnu nerazvijenost.

CCT predviđa i neke situacije neuračunljivosti ili smanjene uračunljivosti zbog „**omamljenosti i smetenosti**“ u stvari stanje privremene duševne poremećenosti u koje učinilac dospeva nenamerno.

²⁵ CCT XI/ 3

²⁶ ...”nach Beschaffenheit gleichwohl mit unterlaufenden Bosheit abzumessen”.

²⁷ CCT XI / 4

„U slučaju zadesnog slabljenja razboritosti usled omamljenosti ili nastupi smetenost u obzir uzeti:

Prvo. Da li je učinilac došao u stanje omamljenosti ili smetenosti bez svake svoje krivice, na primer, ako je slučajno ili po nagovoru drugog konzumirao nepoznat napitak, jelo ili duvan ili je na drugi način došlo do lišenja razuma, ili je stvarnom silom bio prinuđen. U takvim okolnostima, smetenog, pošto je delovao u stanju potpunog lišenja razboritosti ne treba kazniti, ako pak učinilac nije bio u potpunosti lišen razboritosti, već je ipak prisutan duhom u dovoljnoj meri, prema osobinama stvarnih okolnosti, primeniti samovlasnu kaznu. Nasuprot tome, prema izazivaču smetenosti kao i prema licu koje primenilo silu prema okolnostima pretnje ili zle namere naročito ako je isti predvideo posledice radnje ili je to lako mogao predvideti ili je možda baš posledicu imao u vidu, nastupiti sa punom oštrinom.

Drugo, iako omamljenost nastaje nepoznatim napitkom i nagovaranjem, do istog dolazi slobodnom voljom a iz toga nastaje potpuno lišenje razuma, treba obratiti pažnju na razliku: da nije bilo neprijateljstva, pretnje ili nešto što bi upućivalo na pripremu ili dalo povoda da u pijanom stanju izvršeno zlodelo bude sumnjivo, (nadalje -I. F.) da taj čovek u potpuno pijano stanje (ranije -I. F.) nije zapadao i zbog toga nikad nije kažnjavan ni opomenut; ili je štaviše, pokazao ponašanje suprotno tome; u prvom slučaju kaznu treba nešto smanjiti u zadnjem, smanjenje kazne ne vršiti, kao ni

Treće: u svim slučajevima kad opojno sredstvo nije potpuno oduzelo razum, nego je učinilac svoje delo ili propuštanje učinio u svesnom stanju, smanjenju kazne nema mesta²⁸.“

Ako je zbog „omamljenosti i smetenosti“ došlo do potpunog lišenja „razuma“ tj. do potpune neuračunljivosti, učinilac se ne kažnjava. Neophodno je da učinilac ne snosi krivicu za takvo svoje stanje: konzumirao je nepoznat napitak, jelo ili duvan koji su izazvali to stanje, i to svojom voljom ili po nagovoru drugog. Pominje se i „stvarna sila“ koja se može odnositi na prinuđivanje okrivljenog da konzumira jelo, piće ili duvan. Međutim, imajući u vidu dalji tekst, to je samostalna radnja kojom se učinilac lišava mogućnosti odlučivanja, koju predviđaju i današnji zakoni i isključuje postojanje krivičnog dela (kao naš KZ u čl. 21.) ili vinost učinioca i tako dovodi do nekažnjivosti učinioca.

Ako nije došlo do potpune neuračunljivosti već je „**bio prisutan duhom u dovoljnoj meri**“, treba izreći prema osobinama slučaja samovlasnu kaznu.

²⁸ CCT XI /5

Izazivač smetenosti ili lice koje je primenilo silu, prema okolnostima pretnje i zle namere se kažnjava redovno. Naročito, ako su predvideli ili su bar lako mogli predvideti posledicu ili ako je njihov umišljaj bio upravo usmeren na nastupanje posledice. Rudimentarno i u dogmatski nerazrađenom primitivnom obliku ovo je institut posrednog izvršilaštva.

U isto takvom vidu je prisutan i institut *actiones libere in causa* u sledećem stavu. Naime, „**omamljenosti**“ izazivaju nepoznato jelo i piće a do njihovog konzumiranja dolazi slobodnom voljom. Sudija treba da utvrdi da li je bilo ranije nekih pretnji ili priprema od strane učinioca da u neuračunljivom stanju izvrši krivično delo, i da li se zbog toga „**omamljenost**“ i „**lišenje razuma**“ pokazuju sumnjivim.

Pored toga treba utvrditi da li je učinilac već i ranije dospevao u potpuno pijano stanje i da je zbog toga i kažnjavan i ukoravan, pa ako jeste, kazna se ne sme smanjiti, ako nije kazna se može „nešto“ smanjiti.

U trećem stavu je propisano generalno pravilo, da kada opojno sredstvo nije potpuno oduzelo razum, nema mesta blažoj kazni.

Životna dob je imala određeni uticaj na kažnjavanje učinioca tokom cele istorije krivičnog prava. U tom pogledu nije izuzetak ni CCT. Naročita pažnja je posvećena regulisanju odgovornosti maloletnika.

„Okolnosti za smanjenje kazne su sasvim mlada ili stara životna dob, sa sledećim pravilima:

Prvo: U prvom detinjstvu do sedme godine života i uopšte maloletni dečaci i devojčice koji su bliže sedmoj godini života nego 14. godini, se ne mogu kažnjavati kaznama koje izriče krivični sud, ipak, zla deca se kažnjavaju ako pokazuju znake opasne zlobe i ono je u delu koje su izvršili prisutno u priličnoj meri, ali imajući u vidu njihovo detinjstvo, kažnjavaju se batinama, a kažnjavanje preduzimaju njihovi roditelji, učitelji ili sud prema okolnosti slučaja. Nasuprot tome

Dalje: nepunoletna deca koja su bliže 14 godini nego 7. godini života, još više punoletne osobe oba pola koja su naime svoju 14. godinu tek napunila, podložna su doduše krivičnom kažnjavanju; ipak ipak po pravilu se smrtnom kaznom ili inače težim redovnim kaznama se ne kažnjavaju: osim u slučaju naročito teških nedela kada zloba nadvladava životnu dob, protiv takvih se može izreći odrubljivanje glave i prema okolnostima i pooštravanje smrtno kazne.

Treće: Kasnije mladalačko doba ne sprečava redovne kazne, a to je dob kada učinioci nisu stariji više od 2 godina od punoletstva, dakle nisu stariji od 16 godina, a pri tome ranije nisu pokazali zlobu, nego

naprotiv pružaju nadu da će se u buduće popraviti. Starosna dob se računa prema vremenu izvršenja dela. Na kraju

Četvrto: Pri dubokoj starosti ne uzima se toliko u obzir broj godina već telesne osobine i razum. Zbog slabosti tela, redovne telesne kazne, ako bi njihovo izvršenje bilo opasno po život, mogu biti ublažene. Ako je oslabila duševna snaga, kazna se odmerava prema stanju ograničenosti i neshvatanja ili gluposti i ublažava se ili oprašta.²⁹

„Duh prošlih vremena“ se u punoj snazi ispoljava kod odredba o maloletnicima.

Krivično punoletstvo nastupa sa 14. godina, ali to nije neka oštra linija razgraničenja. Prema izloženom, CCT poznaje više kategorija mladih lica.

Deca ispod 7 godina se ne mogu se kažnjavati.

Deca preko 7 godina, ali „**bliža sedmoj godini nego 14. godini**“ ne mogu se takođe kažnjavati kaznama koja izriče krivični sud. Izuzetno, „**zla deca**“ koja manifestuju znake „**opasne zlobe**“, u izvršenom delu, se mogu kažnjavati batinama i to od strane roditelja, učitelja ili suda.

Deca koja su „**bliže 14. godini nego sedmoj godini života**“ i „**punoletne osobe koje su tek napunile svoju 14. godinu**“ mogu se kažnjavati, „**ipak po pravilu**“ ne kažnjavaju se smrtnom kaznom i težim redovnim kaznama, osim u naročito teškim slučajevima kada „**zloba nadvladava životnu dob**“. To je zloglasno pravilo „*Malitia supplet aetatem*“, na osnovu koje su u srednjem veku pogubljena mnoga deca CCT to nije prevazišao. Ipak, prema ovima licima ispoljava „humanost“: ako se izriče smrtna kazna, u principu se izriče odrubljivanje glave, ali „**prema okolnostima i pooštavanje smrtne kazne**“. Dakle, ni sasvim mlada lica nisu pošteđena najtežih, surovih i nehumanih kazni koje poznaje CCT.

CCT izdvaja i „**kasniju maladalačku životnu dob**“, a to je dob između 14 i 16. godina života. Međutim, ta dob je sa aspekta kažnjavanja irelevantna, jer se na njih primenjuju sve redovne kazne.

Pri „**dubokoj starosti**“ učinioa nije osnovno merilo broj godina života, već telesno i duševno stanje. Utiče samo utoliko na kažnjavanje, da telesne kazne čije bi izvršenje bilo opasno po život osuđenog, moraju biti ublažene.

Ako je oslabila ne samo telesna već i „**duševna snaga**“ kazna se odmerava prema „**stanju ograničenosti i neshvatanja ili gluposti i ublažava se ili oprašta**“.

²⁹ CCT XI / 6

Uticaj teške bolesti i telesne slabosti na izricanje kazne takođe je regulisana:

„Teška bolest ili stalna slabost tela, po prirodi stvari, doduše pošteđuje od redovnih telesnih kazni, ako se ovi bez opasnosti po život ne bi mogli izvršiti, ali, nikad od smrtne kazne. U ovom zadnjem slučaju, ako je učinilac bolestan, čeka se na njegovo ozdravljenje, ali ako je stalno slab i trošan, nastavlja se izvršenje kazne. Ako bi međutim bolest, sa upornom bolnošću i patnjom ljudi kao kod melanholičara, ubogaljenih i slično, bila skopčana sa slabošću ili nemoći uma, izriče se blaža kazna³⁰ .“

Teško stanje izuzima osuđenika od izvršenja redovnih telesnih kazni ,ali samo ako bi njihovo izvršenje bilo opasno po život. Međutim , CCT ne predviđa nikakav uticaj telesnog zdravlja na izricanje smrtne kazne. Bolest ima donekle uticaja na izvršenje ,utoliko,što se čeka ozdravljenje osuđenika da bi se izvršila smrtna kazna. Ali, ako je stalno **„slab i trošan“** kazna se izvršava.

Ako je bolest povezana sa **„slabošću ili nemoći uma“** izriče se blaža kazna.

Već je i u doba kreiranja CCT bilo dobro poznato da burna psihička zbivanja mogu imati snažan uticaj na rasuđivanje i volju čoveka. Zbog toga je bilo neophodno da se i Zakonik bavi pitanjem uticaja tih zbivanja na uračunljivost pored gore već pomenitih slučajeva.

„Desi se da se učinilac zbog snažnog uzbuđenja kao što je bes ,strah ili strogo naređenje pretpostavljenog nađe smeten. Pri tome uzeti u obzir:

Prvo: Gnev, prenagljenost i delovanje na mah, može biti ublažavajuća okolnost ako je proistekla iz nekog velikog i značajnog uzroka i opravdane osetljivosti, bez davanja skrivljenog sopstvenog podsticaja za nesrazmeran bes i žešćenje , a delo je, pored toga, izvršeno odmah, po prvom uzbuđenju, bez savladavanja i posle toga stvarno i pokajeno.

Dalje: ako je prinuda, nužda i strah istaknuta kao izvinjavajuća okolnost, treba proceniti: da li je prisiljavanje bilo takvo da bi se i jedna čvrsta osoba prepala; kakve težine je bilo sredstvo spasavanja; i da li se skrivljeno našao u toj situaciji? Pored toga mora se svakako uzeti u obzir svako posebno stanje učinioca, telesne, duševne i druge slične okolnosti i potom ceniti u kojoj meri se kazna može smanjiti ili oprostiti.

³⁰ CCT XI /7

Treće: U pogledu zapovesti nadređenog i pretpostavljenog, uzeti u obzir koji je obim vlasti nadređenog u odnosu na podređenog. Što je veća vlast, moć i autoritet nadređenog to manje i blaže može biti kažnjen podređeni za izvršenje protivzakonite naredbe. Pri tome, treba dobro paziti na sadržinu naredbe, jer bez stroge ili ozbiljne naredbe radi se samo o prostom savetu, ovlašćivanju, obećanju, zahtevu, pomoći, odobrenju ili podsticanju i u slučaju naročito teških nedela to nema nikakvog uticaja na smanjenje kazne a kod ostalih zločina, ne mogu lako uticati na smanjenje kazne³¹.

Snažno psihičko uzbuđenje koje izaziva gnev, strah i naređenje pretpostavljenog, može imati za posledicu „smetenost“. Poremećeno psihičko stanje, koju bi današnjom terminologijom mogli opisati kao privremenu duševnu poremećenost. Takvo stanje može uticati na smanjenje kazne, pod određenim kumulativnim uslovima. Sudija može da ublaži kaznu ako je bespretno delovanje i delovanje na mah nastupilo zbog „značajnog uzroka“ i „opravdane osetljivosti“. Nadalje, ako ih nije sam učinilac skrivio, ako je delo izvršio neposredno nakon nadražaja, bez razmišljanja i odmah se i pokajao.

U drugom stavu se govori o „**prinudi, nuždi i strahu**“ kao izvinjavajućoj okolnosti iz Posebnog dela CCT. Iz konteksta bi se moglo zaključiti da se radi o začetku instituta krajnje nužde i nužne odbrane. Pominju se strah, prepast, intenzitet otklanjanja opasnosti, neskrivljenost, posebno stanje učinioca, telesne, duševne i druge osobine. Ovi pojmovi se pojavljuju i u savremenoj dogmatskoj razradi instituta krajnje nužde i nužne odbrane. Ako su bili ispunjeni uslovi, slično današnjoj krajnjoj nuždi i nužnoj odbrani imali su značajne posledice: Kazna se mogla smanjiti ili čak i oprostiti.

Ako učinilac postupa po naredbi pretpostavljenog, to može biti osnov za blaže kažnjavanje. Naređenja pretpostavljenog mora biti ozbiljno, inače se ne radi o naredbi već o savetu, obećanju ili slično. Što je veća vlast nadređenog prema njemu to učinilac može biti manje i blaže kažnjen.

CCT se bavi još nekim pitanjima neuračunljivosti:

„Gde nije prisutan razum i mišljenje ili nedostaje volja, redovne kazne se ne mogu izreći. Saglasno tome:

Prvo: Zbog neefikasnosti razuma spavajućih i mesečara ako nedelo učine spavajući ili pri mesečarenju, pri njihovim noćnim lutanjima, oni se ne kažnjavaju; izuzev za eventualnu krivicu zbog propuštanja mera pomoći i upozorenja. Isto tako nedostatak

³¹ CCT XI / 8

Drugo: volje, gde spada zabluda ili neznanje.Zabluda oslobađa svih kazni, ako je učinilac u zabludi, ako zameni svoje delo sa dozvoljenim delom, a pri tom, to mu se ne može pripisati u krivicu. Ali, ako zabluda proizađe iz krivice učinioca u zabludi, kazna se samo umanjuje, izuzev, ako je delo koje učinilac nameravao izvršiti u zabludi isto tako kažnjivo ili još i više od onog, koje je u zabludi stvarno izvršeno. Isto tako,

Treće: Neznanje u stvarima u kojima zakon nešto nalaže ili zabranjuje, ako to nije skrivljeno prema stanju stvari, oslobađa doduše od redovnih ali ne svih kazni. Nasuprot tome, u slučajevima koje nose u sebi unutrašnju zlobu i kažnjivost, ne treba uzeti u obzir: da li je učinilac zapravo poznao zakon koji propisuje određenu kaznu. Dovoljno je da njemu nije mogla biti nepoznata nedozvoljenost dela³². “

U prvom stavu se ponavlja odredba da nepostojanje intelektualne („razum i mišljenje“) ili voluntarističke sposobnosti kod učinioca, isključuje primenu redovnih kazni. Kao što je već ranije određeno, mogu se primeniti samovlasne kazne. Zbog nedostatka intelektualne sposobnosti se ne kažnjavaju mesečari i lica koja dela učine pri spavanju.

Neodstatak volje ima isti značaj a tu spada zabluda ili neznanje.

Pri zabludi, učinilac pogrešno drži da je njegovo delo dozvoljeno. Zabluda oslobađa učinioca svih kazni, pod uslovom da mu se to ne može pripisati u krivicu. Ako je učinilac u zabludi svojom krivicom kazna se samo umanjuje, osim, ako je delo koje je nameravao izvršiti isto tako ili još i više kažnjivo od stvarno izvršenog dela.

Neznanje zakonski naložene obaveze ili zabrane, oslobađa od redovnih kazni (ne i vanrednih), pod uslovom da neznanje nije skrivljeno. Ali, ako je učinilac ispoljio zlobu, ne treba istraživati da li je poznao zakon. Dovoljno je da njemu nije mogla biti nepoznata zabranjenost dela.

U ovoj glavi su predviđeni i neki osnovi smanjenja kazne koji nisu u vezi sa telesnim i duševnim sposobnostima okrivljenog.

„Dalji osnovi umanjenja kazne, imajući u vidu delo, sudski postupak ili ličnost inkvizita su sledeći:

Prvo: ako se pokaže neki nedostatak u pogledu izvesnosti dela ili u pogledu corpora delicti, jer je neko ili priznao delo ali sudja nije mogao utvrditi da li je to stvarno izvršeno ili je priznato delo, ali, stvarne okolnosti i svojstva dela nisu mogla biti na zadovoljavajući način dokazane za osudu učinioca.

Dalje: Onog ko je kriv za takvo štetno odugovlačenje, (i) dugotrajan, težak zatvor za šta učinilac nije dao povod, naročito ako se iz-

³² CCT XI /9

vršava u hladno zimsko vreme i sa malo odela, hrane i pića ,naglašeno kažnjavati.

Treće: Greške i protivzakonita postupanja u sudskom postupku, prema okolnostima, daju pravedan osnov, da viši sud, naročito u manjim krivičnim delima, pomoću izvanredne manje kazne može dovesti slučaj do kraja, da bi se izbeglo novo dugo postupanje i da učinilac preko mere ne bude ostavljen da robija u zatvoru. Ako se međutim radi o težem delu, treba nedostatak svakako otkloniti i grešku ispraviti prema stanju stvari i besplatno za inkvizita, početi istragu ponovo kao što će na odgovarajućem mestu opširno biti određeno.

Četvrto. U pogledu učinioca sledeće okolnosti mogu dovesti do nekog ublažavanja:

1. Ako se učinilac sam prijavi iz čistog kajanja i delo dobronamerno prizna pre nego što ga je neko drugo lice odalo ili pre njegovog hapšenja, a moglo je pobeći ili je njegovo delo moglo ostati neotkriveno.

2. Ako je neko preduzeo nedelo ali ga nije ipak nije dovršio. Kakva je razlika u odnosu na dovršeno delo koje ipak nije imalo posledicu? O tome više u Glavi 13. Nasuprot tome;³³...“(Tu se na tekst par. 11. nadovezuje tekst par. 12, videti dalje).

Ovde se navode slučajevi mogućeg blažeg kažnjavanja iz nekih procesnih razloga.

Ako sudija nije mogao sa izvesnošću utvrditi da je delo izvršeno iako je učinilac priznao, ili ako se nisu mogle utvrditi važne okolnosti dela u stepenu koji je dovoljan za osudu. U savremenom krivičnom pravu u tim slučajevima se okrivljeni oslobađa (In dubio pro reo). Ali, prema CCT to je dovoljno samo za eventualno blaže kažnjavanje.

U slučaju lakših krivičnih dela, ako bi zbog otklanjanja grešaka ili nezakonitosti u postupanju, isti trebalo ponoviti, CCT drži, da je pravedno, da viši sud izrekne samovlasnu blažu kaznu, bez ponavljanja postupka³⁴. Smatra, da je to i u korist okrivljenog, jer bi bio pošteđen dugog pritvora. Ako je u pitanju teže delo, postupak se mora ponoviti.

U četvrtom stavu, predviđa se mogućnost „nekog ublažavanja“ po dva osnova:

1. Iz kriminalnopolitičkih razloga, kao podsticaj da se učinilac dobrovoljno prijavi.

2. Ako je delo ostalo u pokušaju, i upućuje na odredbe o pokušaju u glavi 13.

³³ CCT XI/10

³⁴ Začetak „teorije opravdane kazne“

(Paragraf 12. se nadovezuje kontinuelnim tekstom na par.11.)

“...Nasuprot tome;

Okolnosti druge vrste kao što je, da je učinilac imao dobar i hrišćanski život; otkrivanje i pomoć u hvatanju učinioca drugog zločina, otkrivanje lukavog učinioca, za čije otkrivanje zajednica ima naročit interes, ili kad jedan otac ili majka njihovo rođeno dete okrive za nedelo i dobrovoljno predaju vlastima, item, ako je učinilac stekao zasluge prema domovini, plemenito rođenje, otmeno prijateljstvo, naročita spretnost i majstorstvo, zalaganje nekog, oproštaj oštećenog i slično, ne trebe da utiče na sudiju u pravcu smanjenja zakonom propisane kazne nego ostaje u našoj nadležnosti kao ovlašćenje poglavara države, da damo pomilovanje ako slučaj povodom prijave viših sudova ili na drugi način dođe do nas pa ga razmotrimo i prema okolnostima slučaja ili smanjimo oštrinu kazne ili pustimo pravo svojim tokom (...)³⁵“

Izričito se nabrajaju i neke okolnosti, koje sudija pri svom odlučivanju ne sme da uzme u obzir radi eventualnog smanjenja kazne. Pravo da te činjenice uvaži, zadržava za sebe poglavar države, tj. carica Marija Terezija prilikom davanja pomilovanja.

Ova glava se završava jednom kratkom ali važnom odredbom:

„Treba naglasiti da pored ovde pomenutih opštih okolnosti sudija treba da uzme u obzir isto tako i pre svega one ublažavajuće okolnosti koje su specifične za svaki pojedinačni zločin propisan u posebnom delu.“³⁶

Prema tome sve gore prikazane odredbe imaju karakter opštih pravila koje se još **dopunjavaju** posebnim pravilima uz svako pojedino propisano krivično delo.

IV ZAKLJUČNE NAPOMENE

Prosvetiteljske ideje nisu imale mnogo uticaja na CCT. On već u vreme svog donošenja odražava duh prošlih vremena, srednjeg veka, u jednom novom dobu, sa novim idejama i shvatanjima. Idejna koncepcija je i dalje odmazda i zastrašivanje. U funkciji toga je i sistem raznovrsnih i u velikom broju vrlo surovih kazni. Za njihovo legitimno izricanje i primenjivanje bili su potrebni zakonski propisi i u apsolutističkoj državi. Stvarari CCT su sagledali tu potrebu i u novi kodeks su uneta brojna zakonska

³⁵ CCT XI/ 11

³⁶ CCT XI/ 12

pravila i uslovi za izricanje kazni. Oni su u starim zakonima važećim do donošenja CCT, a koji su bili osnova za izradu CCT, bili malobrojni. U ovom radu smo obradili dve glave koje se odnose uglavnom na krivičnu odgovornost. Treba ponovo naglasiti, da su uz svako propisano krivično delo bila određena još i posebna pravila, koja su činila celinu sa opštim pravilima. Opšta pravila u pomenute dve glave sadrže brojne odredbe slične današnjim krivičnopravnim institutima uračunljivosti, vinosti, sili, pretnji, zabludi, itd. Međutim, ti instituti su dogmatski i terminološki nerazrađeni, nesistematizovani, te ih možemo smatrati začetcima, embrionalnim oblicima tih instituta. Pored toga, CCT je pisan kitnjastim, nepreciznim stilom, često je tekst nekoliko paragrafa povezan u kontinuelni celinu pa više liči na neku pravnu čitanku, ali otežava praćenje i razumevanje sadržine itd.

Pripreme su dugo trajale i postavlja se pitanje, nije li mogao biti dostignut neki viši nivo kvaliteta. Da li je to vrhunac krivičnopravne nauke u to vreme u Austriji? Svakako nije, ali, bilo je značajnih faktora koji rezultirali da je CCT takav kakav je.

U vreme donošenja CCT, nije još bilo razrađene pravne dogmatike u današnjem smislu. Period razvoja i dominacije klasične škole, koja je dala odlučujuć doprinos razradi skoro svih instituta krivičnog prava, kriterijume za njihovo razlikovanje i nastojala da ih što objektivnije definiše i time da na objektivnan način odredi pretpostavke primene kazne, tada jedine krivične sankcije, nastupa kasnije³⁷. Njoj treba da zahvalimo izgradnju modernog sistema krivičnog prava, obradu pojmova i instituta krivičnog prava „ukratko, čitavu zgradu krivičnopravne dogmatike“.³⁸ Dogmatskom razradom krivičnopravnih instituta i objektivizacijom uslova izricanja kazne, ova škole je dala objektivnan zakonski okvir krivičnopravnoj prinudi države a to je bilo od osnovnog značaja za pravnu sigurnost građana, otklanjanje samovolje sudije i izgradnju pravne države. Najkraće rečeno, moderno krivično pravo je tekovina dominacije ove škole. CCT ovakvih zasluga nema. Nalogodavac za njegovo donošenje, Marija Terezija nije ni imala takve ambicije. Cilj donošenja CCT, prema samom Patentu o proglašavanju bio je da se prevaziđe srednjevekovni feudalni pravni partikularizam u krivičnom pravu koji je bio ozbiljna prepreka za izgradnju apsolutističke države. Zakonodavna komisija, sastavljena bez izuzetaka od konzervativno orijentisanih pravnikâ, imala je zadatak da sačini kompila-

³⁷ A. Foyerbach, koji se smatra osnivačem i glavnim protagonistom klasične škole, svoje najznačajnije radove je objavio 1800. i 1801. g. Doba donošenja CCT je doba preteča klasične škole, među kojima je najistaknutija ličnost bio C. Beccaria

³⁸ Bačić, Franjo, *Krivično pravo, opći dio*, Zagreb, 1980, str. 55.

ciju krivičnih kodifikacija tada već starih 100 i više godina koji su bili u primeni u pojedinim delovima države i da od njih načini celinu koja će se primenjivati jedinstveno u nemačkim naslednim zemljama Habsburške monarhije, a ne da stvori savremeni krivičnopravni zakonik .Zbog toga je CCT apsolutističko i feudalno pravo, i imao je osnovnu funkciju da obezbedi sprovođenje volje apsolutističkog vladara i očuva feudalni poredak. Nejasni, nerazrađeni, nesistematizovani i komplikovani propisi (npr. postojanje opštih i posebnih pravila propisanih uz svako pojedinačno krivično delo) i slično, u pogledu opšteg dela krivičnopravne materije u celosti, pa tako i u oblasti krivične odgovornosti, davali su sudiji slobodne ruke za njihovo tumačenje i neometano sprovođenje volje apsolutističkog vladara i autoritarnu primenu krivičnopravne prinude države radi konzerviranja tadašnjih feudalnih društvenih odnosa u Habsburškoj imperiji.

U svakom slučaju CCT je pokazao kojim putem se ne može dalje ići u regulisanju krivičnopravne materije u prosvetenoj Evropi, da se osnovu srednjevekovnih idejnih koncepcije ne može dalje regulisati krivičnopravna materija i da je zapravo jedina alternativa prihvatanje novih ideja u krivičnom zakonodavstvu koji odgovaraju novim društvenim tokovima.

I pored svih neodstataka, ipak ne treba zanemariti, da je CCT bila značajna kodifikacija u evolucionom procesu nastanka savremene države u srednjoj Evropi.

*Ištvan Feješ, Ph.D., Full Professor
Faculty of Law Novi Sad*

Constitutio Criminalis Theresiana Criminal Responsibility

Abstract

Criminal order of Maria Theresia had developed penal system with numerous brutal penals. Therefore the presense of legally menaged rules was necessary, even in the absolutictic monarchy of Maria Theresia. In the Code there are numerous articles which regulate the matter. This paper deals with the segment of rules regarding apply of penals: criminal responsibility.

Key words: Theresiana, criminal responsibility